

THEDE PALM:

Fortsättningskriget

Professor Stig Jägerskiöld gav i höstas ut en ny volym i sin stora och imponerande serie om marskalk Mannerheim. Den heter "Marskalken av Finland. Gustaf Mannerheim 1941-1944" (Helsingfors, Holger Schildts förlag). Om serien vore numrerad under en huvudrubrik, vilket den inte är, skulle detta vara vol 6. En slutdel är alltså att vänta, ty den nu föreliggande går från fortsättningskrigets början till den dag 1944 då president Ryti lämnade presidentskapet för att bereda plats åt Mannerheim, som hade kraft nog att inleda de förhandlingar med ryssarna som skulle leda till vapenstillstånd. Den sista volymen bör komma att behandla den korta men intensiva presidenttiden och sedan de sista åren.

Jägerskiöld har ägnat själva kriget några utförliga kapitel, som har många förtjänster. Detta gäller särskilt operationerna innan de linjer nåddes i Fjärrkarelen där fronten lästes. Framställningen är mycket detaljerad, vilket innebär att en nedförminskad karta, bra i sig själv, blir alldeles otillräcklig för att man skall kunna följa med på den. Man får emellertid också veta åtskilligt om Mannerheim som överbefälhavare och strateg. Bland annat klargörs varför Mannerheim absolut vägrade att vare sig angripa det starkt försvarade Leningrad eller att bidra till beskjutningen av staden. Under vapenstillståndsförhandlingarna vidhöll Molotov envist att så skett, men det var inte sant. Hitler, som var manisk när det gällde Leningrad, förklarade att staden inte hade någon uppgift i det nya Östeuropa. Mannerheim utgick ifrån att Ryssland alltid skulle finnas kvar och därmed Petersburg – det namn han fortsatte att använda. Att föra krig mot en stad som sådan för att jämna den med marken var dessutom en barbarisk tanke, alldeles främmande för honom.

Rätt mycket framgår också i dessa kapitel om hur Mannerheim behandlade sina generaler. En av dem framträder mer än and-

ra: Paavo Talvela, en särdeles självständig natur, van att handla på egna villkor men samtidigt Mannerheims förtrogne. Han spelade en roll också i krigets förhistoria.

Jägerskiöld gör i fråga om förhistorien ett nytt inlägg i en diskussion, som tidigare berörts här i Svensk Tidskrift (1975, sid 468 f). På finländskt håll ville man från början göra gällande att inga överenskommelser förelåg mellan Finland och Tyskland utan att finna genom ett nytt ryskt överfall – bombningar under de första dagarna sedan tyskarna anfallit – såg sig tvingade till försvar vid Tysklands sida, som vapenbröder men inte som allierade. Denna konstruktion är numera nedriven. Jägerskiöld, som velat föra åt sidan Mannerheims ansvar i detta sammanhang, har gjort en ny stor genomgång av materialet. Inga skrivna politiska avtal fanns. Det är säkert riktigt, men det förelåg dock avtal ingångna om transiteringen av tysk trupp och dessa avtal gjorde koncentrationerna i Nordfinland möjliga. Jägerskiöld fritager kategoriskt president Ryti från beskyllningen att han förde utrikesminister Günther bakom ljuset vid dennes besök i Helsingfors i början av maj. Ryti skulle på grund av försäkringar från tyskt håll faktiskt ha trott att Hitler inte avsåg att börja krig mot Sovjetunionen. Det skulle vara intressant att få fastställt när han ändrade åsikt.

Ty vid denna tid, i början av maj, hade sedan länge muntliga avtal träffats mellan de tyska och de finländska militärledningarna. Planerna för Finlands deltagande i ett kommande krig var klara, förberedelser pågick, överenskommelser – Mannerheim använde senare själv ordet – hade ingåtts med tyskarna om arméns uppmarsch och mål. Hur detta skett framgår bl a av överste Mikkolas uppsats i "Aktuellt och historiskt" 1969, en uppsats som Jägerskiöld inte har tagit med i sin litteraturförteckning. Att det gick till så framgår också av Jägerskiölds

egen framställning i bokens första kapitel och av de faktiska händelserna.

Mannerheim kände ju till allt detta, Ryti likaså. Vad ingen av dem visste, och därvidlag har Jägerskiöld rätt, var om Hitler skulle ändra sig i sista stund; möjligheten fanns. Men denna osäkerhet är ingenting att krypa bakom när det gäller att avgöra om den högsta politiska liksom den högsta militära ledningen lät förbereda ett, som de hoppades och trodde, kort revanschkrig, vilket i varje fall avsåg att medföra att Finland återfick 1939 års gränser.

Jägerskiöld har funnit åtskilligt nytt och intressant material. Ett sådant är en uppteckning av en tysk pressattaché Hans

Metzger i Helsingfors som också rör Günthers besök där, en uppteckning som verkar ganska sensationell, nämligen om den vore riktig. Men troligen är den mycket överdriven, och Wilhelm Carlgren har redan i sin bok "Svensk utrikespolitik" (s 276) avfärdat hela saken.

En del av det man läser i Jägerskiölds bok går alltså att ha olika meningar om. Vad som däremot starkt bör understrykas är, att denna volym av det stora verket ger en mycket klar, mycket konturskarp bild av Mannerheim själv i en för honom svår och tung tid. Kapitlen om Mannerheim i högkvarteret skulle förmodligen inte kunna skrivas bättre.